

Ekonomika výroby mléka v České republice a v EU

The Economics of Milk Production in The Czech Republic and in EU

Petr Kopeček

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky

Summary

The analysis of milk production economics in the Czech republic was carried out on the base of operational and economic data from legal entities in period 2001 – 2004. The analysis was aiming at the appreciation effectiveness of milk production in Czech dairy cow breedings and comparison results with countries of EU. In the year 2004 there were analysed first 57 agricultural enterprises that have sent their data. The inquiry has not been so far closed (about 140 participants are expected), and thus these results can be considered just as the first operational data which will be further specified. These 57 breedings represent 6.9 % from the market milk production and 6.4 % from the whole number of dairy cows in the Czech Republic.

Úvod

Středem zájmu tuzemských chovatelů dojeného skotu je rentabilní a konkurenceschopná výroba mléka. Proto je analýza zaměřena na hodnocení provozně ekonomických výsledků výroby mléka a vývoj nákladů na chov dojnic a úroveň zpeněžování mléka v České republice a v dalších členských zemích Evropské unie.

Cíl

Cílem příspěvku je analýza ekonomiky výroby mléka v České republice a v EU.

Materiál

Analýza ekonomiky výroby mléka vychází z periodického šetření. Ankety se za rok 2004 zúčastnilo prvních 57 právnických osob. Šetření není doposud uzavřeno, očekává se cca 140 účastníků, a tudíž výsledky lze považovat ze první operativní údaje, které budou dále upřesňovány. Těchto 57 podniků představuje 6,9 % podíl z tuzemské tržní produkce mléka a 6,4 % podíl z celkového počtu dojnic v České republice. Tržby za mléko činily 1,382 mld. Kč. Uvedené hodnoty svědčí o vysoké vypovídací schopnosti analyzovaného souboru podniků.

Metodika

Třídícím kritériem při zkoumání nákladovosti, zpeněžování a rentability výroby mléka byla zvolena dojivost na krávu za rok. Při kalkulaci nákladů byla použita odečítací metoda. Vedlejší výrobky byly oceněny stálými cenami takto: kilogram narozeného telete 50 Kč, tuna chlévské mrvy 50 Kč a litr netržního mléka 4 Kč. Stejného metodického postupu bylo použito i v předcházejících letech, čímž je zaručena srovnatelnost v čase. Statistickou jednotkou byl podnik (a.s., s.r.o. atd.).

Výsledky a diskuse

Výrobní podmínky analyzovaného souboru podniků lze charakterizovat rostoucím podílem volného boxového ustájení a rostoucím podílem genů holštýnského plemene v populaci dojnic. Přírodní podmínky lze charakterizovat cenou půdy. Chov dojnic holštýnského plemene byl orientován do příznivějších oblastí a chov krav českého strakatého plemene do oblastí s nízkou cenou půdy. Vyplývá to z rovnice $y = 7,2677x + 12,998$ ($P < 0,01$), kde s přírůstkem ceny zemědělské půdy o 1 Kč se podíl holštýnské krve ve stádě zvyšuje o 7,3 % (tab.1).

1. Provozně – ekonomické ukazatele výroby mléka

Ukazatel	Mj.	2001	2002	2003	2004	2004 (+)	2004 (-)
Počet podniků	n	150	146	128	57	23	34
Podíl VBU	%	66,3	72,4	79,4	84,5	98,5	72,8
Podíl holštýnské krve	%	44,7	49,4	47,5	50,3	67,2	35,5
Cena půdy za m ²	Kč	4,42	5,03	5,09	5,19	6,55	4,26
Dojivost na krávu za rok	l	6036	6101	6400	6525	7701	5542
Podíl mléka ve tř. j. Q	%	51,8	54,7	53,1	52,6	54,9	49,9
Tržnost mléka	%	93,6	94,1	94,2	94,6	95,1	94,1
Nákupní cena litru mléka	Kč	7,84	8,17	7,83	8,06	8,04	8,08
Náklady na litr mléka ¹⁾	Kč	8,01	8,15	8,19	8,42	7,92	9,02
Zisk na litr mléka ¹⁾	Kč	-0,16	0,02	-0,36	-0,36	0,13	-0,93
Státní podpora na litr ¹⁾	Kč	0,12	0,06	0,16	0,12	0,15	0,09
Zisk na l ¹⁾ vč.st. podpory	Kč	-0,04	0,08	-0,20	-0,24	0,28	-0,85

¹⁾ prodaného mléka (od celkových nákladů odečteny oceněné „vedlejší výrobky“, tj. narozená telata, chlévská mrva a netržní mléko)

Z tabulky 1 je patrný růst tržní dojivosti o 186 litrů ročně. Tempo růstu dojivosti se v roce 2004 zpomalilo. Meziroční přírůstek tržní dojivosti činil 144 litrů (2,4 %). U souboru podniků bylo dosaženo dojivosti 6 525 litrů, což je o 8,6 % více než v rámci České republiky. Znamená to, že uvedené výsledky budou poněkud příznivější než byl republikový průměr.

V roce 2004 činil podíl mléka zařazeného ve třídě jakosti Q přibližně 53 % jako v předchozím roce. Avšak změnila se úroveň nákupní ceny. Ta se oproti roku 2003 zvýšila o 0,23 Kč (2,9 %). Rozdíl v nákupní ceně včetně kompenzační platby činil pouze o 0,19 Kč (2,4 %), jelikož platba na litr prodaného mléka byla v roce 2004 nižší. Nicméně nákupní cena mléka včetně kompenzační platby se v průběhu roku pohybovala na hranici 8,00 Kč za litr. Zvýšily se i náklady na litr prodaného mléka oproti předchozímu roku na 8,24 Kč (2,8 %). Znamená to, že v roce 2004 nebylo dosaženo rentability výroby mléka. Příčinou bylo rychlejší tempo růstu nákladů oproti dojivosti. Přírůstek tržní dojivosti o 2,4 % byl provázen růstem nákladů na tržní mléko na krmný den o 2,8 % (tab.2).

2. Vývoj nákladů na chov dojníc a jejich struktura (Kč)

Ukazatel	2001	2002	2003	2004	2004 (+)	2004 (-)
Náklady na krmný den	134,53	138,30	145,68	152,13	168,82	138,18
Náklady na krmiva a steliva	54,76	56,80	57,12	64,62	77,28	54,04
z toho krmiva vlastní	35,07	37,27	38,29	45,39	60,46	32,81
nakoupená	19,70	19,53	18,83	19,23	16,82	21,24
Pracovní náklady vč. pojištění	18,93	19,08	18,90	19,61	19,04	20,10
Odpisy DIM, opravy ²⁾	15,56	15,59	16,78	16,05	17,57	14,77
Amortizace krav	10,94	12,09	14,54	13,10	13,44	12,81
Plemářské a veter. služby ³⁾	7,73	7,84	8,28	8,82	10,24	7,64
Ostatní náklady ⁴⁾	26,61	26,90	30,07	29,93	31,25	28,82
Náklady na litr tržního mléka	8,01	8,15	8,19	8,42	7,92	9,02

²⁾ a energie ³⁾ včetně léků ⁴⁾ ostatní přímé a režijní náklady

Na růstu nákladů na krmný den se vedle míry inflace podílel růst nákladů na krmiva, který byl však ekonomicky příznivý. Vzhledem k úzké korelaci s dojivostí náklady na krmiva vytvářely ekonomický prostor pro rentabilní výrobu ředěním fixních nákladů v chovu dojníc. Projevilo se to klesáním nákladů na litr prodaného mléka s rostoucí dojivostí.

Jednou z příčin rychlejšího meziročního růstu nákladů vzhledem k dojivosti byl růst nákladů na plemenářské a veterinární služby a léky o 6,6 %. Tato agregovaná nákladová položka však z celkové struktury nákladů zaujímá pouze 5,8 %. Souvislost je třeba spatřit v tom, že na růstu těchto nákladů se veterinární služby podílely 24 % a léky plnými 50 %. Tyto náklady úzce souvisí se zdravotním stavem dojníc a jejich vyřazováním z chovu. Vysoký podíl brakování krav (38,7 %) souvisí s vysokými náklady na amortizaci, které jsou neúměrně dosažené užitkovosti. To společně s enormními režijními a ostatními přímými náklady eliminuje příznivý efekt meziročního přírůstku dojivosti. Avšak v případě chovů, které dosáhly vyšší než průměrné užitkovosti, tzv. plus varianta (+) roku 2004, převážil vysoký vklad krmiv nad problémy s režii a amortizací dojníc rychlejším růstem dojivosti. Výsledkem byla rentabilní výroba mléka.

Hranice rentability v roce 2004 bylo dosaženo přibližně při dojivosti 7 450 litrů mléka, což odpovídá 7 000 litrům tržního mléka. Práh zisku se v případě zahrnutí kompenzační platby k ceně mléka snížil o 100 litrů tržního mléka. Problém nerentabilní výroby mléka se vedle České republiky týká i zemědělsky vyspělých zemí EU. Například podle JASTERA (2003) nebylo dosaženo hranice rentability, která odpovídá 7 600 kg tržního mléka ani v podmínkách východního Německa při nákupní ceně 33,57 EUR za 100 kg FCM mléka v roce 2002.

Průměrná nákupní cena mléka v Německu v roce 2003 spadá do rozpětí 28 – 36 USD za 100 kg mléka obdobně jako většina zemí EU včetně České republiky.

Nákupní cena mléka v Německu nevytvořila prostor pro rentabilitu, poněvadž náklady na 100 kg mléka činily v průměru 28 – 35 USD při průměrné doživosti 6 537 kg (HEMME et al., 2004).

Podle KVAPILÍKA et al. (2002) jsou některé nákladové položky v České republice do značné míry srovnatelné s úrovní EU (technologie, krmné směsi, pohonné hmoty a energie aj.), další se v ČR v budoucnosti zvýší (mzdy, cena kvót, pachtovné aj.). Například HEMME et al. (2004) uvádí cenu kvóty v Nizozemí 2 USD za 100 kg mléka v roce 2003. V Rakousku a západním Německu 0,5 – 1 USD za 100 kg a ve Francii, Dánsku, Maďarsku a východním Německu méně než 0,5 USD za 100 kg. Navíc považují farmy s koncentrací 428 dojnic v České republice s výdělkem zaměstnance 6 USD na hodinu jako vysoce konkurenceschopné z pohledu lokálního trhu práce v zemích střední a východní Evropy. Například v severovýchodním Polsku, na malých farmách v České republice a větších farmách v Estonsku a Maďarsku byl výdělek zaměstnance pouze 1 – 4 USD na hodinu práce.

Závěr

Z výsledků analýzy za rok 2004 vyplynulo, že úrovni průměrných výsledků EU-15 se Česká republika přibližuje nejen doživostí 6006 litrů (99 % průměru EU v roce 2003) a úrovní zpeněžení mléka včetně státní podpory (cca 91 % průměru EU v roce 2003), ale i úrovní nákladů.

Literatura

- HEMME, T., CHRISTOFFERS, K., DEEKEN, E. (2004):** IFCN Dairy Report 2004. For A Berger Understanding of Dairy Farming World - Wide. Institute of Farm Economics and Rural Studies. Germany, 137 s.
- JASTER, K. (2003):** Leistungsgrenze in der Milchviehhaltung in Hinblick auf die Wirtschaftlichkeit. In: Wirtschaftlichkeit der Rinderhaltung. IV. Brandenburger Nutztierforum. Götz, Brandenburg. s.79-87.
- KVAPILÍK, J., PYTLOUN, J., BUCEK, P. (2002):** Ročenka – Chov skotu v České republice. Hlavní výsledky a ukazatele za rok 2001. ČMSCH, SCHČSS, SCHČS, ČSCHMS, Praha, 103 s.

Příspěvek vznikl v rámci institucionální podpory výzkumného záměru MZE0002725101 „Analýza a vyhodnocování možností trvalé udržitelnosti zemědělství a venkova ČR v podmínkách EU a Evropského modelu zemědělství“.